

Ovaj letimičan zalet u Don Mladenovu korespondenciju neka bude znak sjećanja i osobna isplata duga čovjeku koji me je svojom dobrotom mnogo zadužio i kojem moram ostati zahvalan do smrti. Želim da on bude poticaj svima koji se bave odgojem mladeži, na prvom mjestu svećenicima, da usvoje metode rada dragog don Mladena pa uspjeh neće izostati. A ta je u prvom redu nehinjena dobrota srca. Pred iskrenom dobrotom čovjek ne može ostati hladan i ravnodušan. Norveški suvremeni pisac Gulbrandsen s pravom piše: "Ima neka moć u dobrim ljudima, oni su jaki i poslije smrti. Događa se da i dalje žive po svojim riječima i djelima, a najviše po dobroti svoga srca..."

Žarko Brzić

JOŠ O ODNOSU TEOLOGIJE I PRIRODOSLOVNE ZNANOSTI*

Dok sam u *Crkvi u svijetu*, 2 (1994), čitao članak fizičara Ive Derada "Još o odnosu teologije i prirodoslovne znanosti", gdje se u obliku polovičnih istina, na način raznih "ignoratio elenchi", "pars pro toto", "fallacia illegitimi transitus", s omalovažavanjem, iznose globalno negirajući stavovi protiv mog članka *Teologija i prirodoslovna znanost* (*Crkva u svijetu*, 1, 1994/24), koji je odgovor na njegovo pisanje, dolazile su mi na pamet riječi evanđelja: "Zar se s trnja bere grožđe ili s drače smokve! (Mt 7,16), kao i riječi iz Sirahove knjige: "Po zapovijedi njegovoj (Stvoritelja) puše južnjak, vijavica sjeverna i vior olujni. Kao ptice pršti njegov snijeg..., oko se divi ljepoti njegove bjeline, i duh se zanosi praminjanjem njegovim... Ma koliko da dodamo, ne bismo završili; jednom riječju: 'On je sve!'... jer on je velik, iznad svih je djela svojih..." (Sir 43,13-33).

Gospodin Derado se sablaznio, jer sam se ja drznuo u svom članku osvijetliti *tome slične misli* podacima iz prirodoslovnih znanosti: po njemu, naime, znanje što ga omogućava znanost nije *apsolutno nikako* - niti "analognom supozicijom" - *upotrebljivo u pitanju vjerodostojnosti vjere u Boga*. Budući da gospodin Derado ne nastupa u svom prikazu mog članka na način znanstveno-misaonog "fairplaya", on me prisiljava da upozorim na viševrnsne nekorektnosti, poluistine i nedopuštene logičke skokove prisutnie u njegovu prikazu.

Profesor Derado, u raspravljanom pitanju, primjenjuje "stavove", a prešućuje "činjenice"! Već to je sofizam "petitio principii"?! U najboljem slučaju: *vrlo opasna poluistina*! Da je čitao zadnjih tridesetak godina moje vrlo brojne studije i knjige, osjetio bi da vrlo dobro pratim cjelokupno misaono hrvanje našeg doba, ali i to da je moja osnovna

* Uredništvo CuS-a na svojim stranicama završava raspravu dvojice autora o gornjoj temi.

kršćanska opredijeljenost u svakom slučaju "nadideologijska" (suprotna "stavu": Cicero pro domo). Takva je ona, uostalom, bila i u srednjem vijeku, kad se kršćanstvo prikopčavalo na Aristotela, i u našem vremenu, kad se katolicizam - preko Chardina - prikopčao na znanstveo motivirani evolucionizam.

Kao potvrdu svome "stavu" o apsolutnoj neupotrebljivosti znanstvenih otkrića za osvjetljivanje vjerskog učenja o Bogu kao "zakonodavcu" zakona prirode, gospodin Derado upotrebljava Heideggerove riječi "znanost ne misli". Ali, kad se već radi o Heideggeru, ta "drastično" (Derado) izrečena riječ može se povezati samo s prvim objavljenim dijelom Heideggerova djela *Sein und Zeit* (1927), gdje je "čovjek" predložen kao "temelj cjelokupnog Bitka". Drugi dio toga djela nije izašao, ali - zato u djelu *Holzwege* (1949) i svima kasnijim djelima - za Heideggera "čovjek" više nije "temelj Bitka", nego je on pastir Bitka, on stanuje u blizini Bitka. "Sloboda" čovjeka kao Pojedinca nije više apsolutno autonomno djelovanje, nego je ona dragovoljno *osluškiivanje glasa samog Bitka*. Kad bismo umjesto "Bitak" upotrijebili riječ Bog, tada bi Heideggerov "Gang an die Quelle" (*Put k izvoru*) postao teologija, koja bezavičajnog čovjeka vraća u njegov zavičaj, tj. Bogu. Valjda je i to razlog da je u oporuci zahtijevao crkveni pogreb, koji je izvršio njegov sinovac, isusovac.

Poluistina na način "ignoratio elenchi" prisutna je i u shvaćanju o stajalištu biskupa Berkeleya. Gospodin Derado ističe riječi Berkeleya, anglikanskog biskupa i utemeljitelja spiritualističkog idealizma, kad taj kaže da Newtonovi "principi" predstavljaju opasnost da Boga istjeraju iz svijeta. *Međutim*, on nigdje ne spominje da takvo nešto slijedi iz Berkeleyeva *temelnog filozofskog polazišta* (koje gosp. Derado kao fizičar *nikako ne može prihvatiti!*) u kojem se ne priznaje postojanje nikakva izvanjskog svijeta, nego isključivo postojanje samo duhovnih bića. Biskup Berkeley, međutim, iz toga izvlači za "vjerodostojnost vjere" (čiju načelnu *mogućnost za razum gosp. Derado niječe*) ovakav zaključak: Budući da se uzrok naših spoznajnih predodžaba ne nalazi u nama samima, mi moramo priznati izvan nas postojanje jednog Duha, koji proizvodi u nama - također duhovima - te spoznajne predodžbe. Divni red među našim predodžbama otkriva nam inteligenciju toga Duha, a trajna djelotvornost otkriva nam njegovu svemoć.

Sofističko demagoška intonacija, na način "subdola nomina" (=lukavo podmetnuta imena), prisutna je i u pitanju "zašto danas *prevoditi* fizikalni jezik s teološkim rječnikom? Cui bono?" - Čime je nadahnut taj *podvaljeni izraz* "prevoditi"? Bilo čiji materinski jezik ne "prevodi" se na taj isti jezik. Rječnik materinskog jezika samo se *proširuje* na nove entitete što ih bilo znanost, ili sociološki uvjetovani kulturološki krug, ili nešto drugo, samo po sebi u različno vrijeme donosi.

Cui bono - "vjerodostojnost vjere"? Čudno i s mnogo stajališta vrlo značajno pitanje. Ovdje želim odgovoriti samo ovako: jer, među ostalim, "ignoti nulla cupido" (Ovidije) - tj. onome koji nema nikakve spoznaje o određenoj stvari ne pojavljuje se ni bilo kakva čežnja za tom stvari. Ali, osim toga, prihvaćanje vjere, bez vjerodostojnosti, bilo bi neka vrsta sadomazohizma i drogiranja sebe i drugih. U tom pak slučaju nameće se novo pitanje: *Cui Bono?* - vjeru preporuča gosp. Derado - kad se već zalaže za vjerskoga "Deus ecologicus" kao zamjenu za Tomina "Deus ontologicus". Upadno je da on ne vidi kako, boreći se protiv "zagađivanja" prirode tehnikom, dopušta "zagađivanje" *bezsadržajnim sadržajima vjere u Boga*.

Aluzije na suvremenu "teologiju mrtvog Boga", također nisu točno upotrebljene: ne radi se o "mrtvome Bogu", nego o "zastarjeloj slici o Bogu"! Naime, Boga se ne bi više smjelo shvaćati kao nekakav "sedativ", nego radije kao "sredstvo za jačanje" srca i krvotoka u aktivnoj borbi kršćanstva protiv svih oblika nečovječnosti. To piše Dorothea Sölle, jedan od promicatelja teologije mrtvog Boga.

Gosp. Deradu "čini se adekvatnije za jedno Božanstvo, da prepušti Kaosu evoluciju kozmosa, negoli da se briga o svakom pokretu krila jednog insekta". Ja sam u tom smjeru pisao već prije više od 30 godina, raspravljajući npr. o Oliveru A. Rabutu (Bog je "Izvor *autonomnog* smisla evolucije!") i o Teilhardu de Chardinu (Bog je Pratemelj "tapkanja" evolucije i raznih oblika "dirigirane slučajnosti" u usvijetnom kaosu). Kasnije sam o evolucijskoj tematici kozmosa objavljivao do današnjeg dana veći broj informativnih i kritičkih radova. Gosp. Derado ih nije čitao, pa me je stoga cjelokupnim svojim člankom, na koji odgovaram, "diskvalificirao". Da je čitao moje radove, vjerojatno to ne bi učinio, kao što ne bi, vjerojatno, u mene gađao niti "strjelicom" katoličkog književnika F. Mauriaca, kad je ovaj djelo J. Monoda (knjiga "Slučaj ili Nužda") ocijenio riječima, kako mu to djelo "izgleda još *naivnije*, negoli što rade naši teolozi". Ali, i ovdje moram upozoriti na sofizam "pars pro toto", jer Mauriac je do te mjere uvjeren u ontološku prisutnost Boga u fizičkom svijetu, da govori čak o "L'état physique de la grace" (= "fizičko stanje milosti"). Inače, osim - eto - gosp. Derada, nijedan mislilac, bilo vjerski ili bezvjerski orijentiran, nije mi kroz 35 godina objavljivanja brojnih djela prigovorio "naivnost". Protivno od "naivnosti", tim su radovima pripisivali kao značajku "ozbiljan i zreo rad".

Sofističko "manevriranje" prisutno je i u asocijaciji gosp. Derada u vezi s "fizikalnom entropijom (=hod prema toplinskoj smrti svemira)", kao i s postavljanjem znanstvenih zakona tek kao subjektivno i idealizirano opservacijskih "modela", koji se mijenjaju. I jedno i drugo meni je također poznato već desetljećima. O *problematičnosti* korištenja zakona entropije kao *samostalna* teodicejskoga "puta k Bogu" pisao sam ima već preko 35 godina. Znanstvena istraživačka povezivanja na način *odgovarajućih modela* poznata su mi također

desetljećima. Međutim, to je tek prva "polovica" istine, recimo ona "fenomenska (=stvar za nas)" polovica. Druga pak "polovica" - što slijedi iz "korelacijskih pojmova" (Husserlov "intencionalitet" ili "upravljenost" čistih pojmova) - *jest ono nešto izvan pojmova*, što upravo takve čiste pojmove - kao svoje odraze - prati. Ta druga "polovica" prisutna je i u svakom znanstvenom "modelu", a sami "model" može biti manje više "adekvatan", pa je stupanj njegove adekvatnosti promjenljiv i usavršiv. To međutim ne uništava njegovu značajku spoznajne upravljenosti na određeni entitet. U tom kontekstu, kad je već gosp. Derado upotrebio - možda i neznajući da je to misao Tome Akvinskog - izreku "timeo lectorem (po Tomi: hominem) unius libri", ja smijem ponešto parafrazirati izrekom "timeo lectorem unilateralis libri", jer tada zbog stalnog fiksiranja jednog "stabla" postajemo nesposobni uočiti čitava prostranstva neke "šume".

Riječi gosp. Derada na kraju njegova članka glase: "U naše doba, *doctor ecologicus* sigurno bi čuo Kristove riječi: "Bene scripsisti de me, Antonius". Ja, nažalost moram i to - u ime hrvanja oko *cjelovitosti* istine, i zbog *opasnosti* od poluistina - ponešto korigirati, te reći: Kristovo je načelo "Qui veritatem facit, venit ad lucem! (Tko istinu čini, dolazi do svjetlosti)". Stoga moram završiti s vrlo turobnom mišlju: "False et male scripsisti de me, Johannes! Doleo propterea. Valeas!"

Ante Kusić

JAKOV GOTOVAC I SPLIT

Šest neobjavljenih pisama

Split je dao hrvatskoj glazbi najizvođenijeg opernog skladatelja (Jakova Gotovca) i operetnog (Ivu Tijardovića). Rođeni su iste godine (1895) kad je u Beču umro Splićanin i poznati austrijski operetni skladatelj Franz Suppè.

Jakov Gotovac (Split, 1985 - Zagreb, 1982) u Splitu je završio pučku školu i klasičnu gimnaziju (1913). Prvi svjetski rat proveo je u rodnom gradu kao zagrebački student prava. U Sveučilišnoj knjižnici u Splitu (do nedavno je bila Naučna biblioteka) čuva se knjižica od petnaest stranica i ima naslov *Kućni red Hrvatskog kazališnog društva u Splitu*, izdana je 1918. Na kraju knjižice popisani su kazališni dužnosnici; kao dramaturg je potpisan Jakov Gotovac. Bilo bi zanimljivo doznati u čemu se sve iscrpljivala djelatnost našeg poznatog skladatelja u Hrvatskom kazališnom društvu u Splitu, u amaterskom društvu koje je postojalo oko dvadeset godina (1900-1919).

U ovom članku priopćit ću šest Gotovčevih pisama; četiri pisma uputio je skladatelju i glazbenom publicisti Ambri Novaku, a dva piscu ovih redaka.